

ฉะนั้น เวลาผู้ที่ฝึกหัดประพฤติปฏิบัติ ทำความสงบของใจเข้ามาก่อน ทำความสงบของใจเข้ามาก่อน ถ้าใจสงบระงับแล้วฝึกหัดค้นคว้าในแนวทางสติปัฏฐาน ๔

แนวทางสติปัฏฐาน ๔ องค์สมเด็จพระสัมมาสัมพุทธเจ้าสอนเรื่องอริยสัจ ทุกข์ เหตุให้เกิดทุกข์ ทุกข์ดับ วิธีการดับทุกข์ จะไปดับที่ไหนละ

เวลาดับขึ้นมาก็ดับบนหัวใจ หัวใจที่สงบระงับแล้ว ถ้ามันเห็นสติปัฏฐาน ๔ ตามความเป็นจริง ฝึกหัดใช้วิปัสสนา วิปัสสนาคือรู้แจ้ง รู้แจ้งแทงตลอดในใจของตนไง ถ้ารู้แจ้งแทงตลอดก็พยายามถอดถอนไอ้สิ่งที่ปักเสียบในหัวใจของตน

ไม่ใช่ตามไปแก้แค้นที่เทวดาทัด ไม่ใช่ตามไปแก้แค้นไอ้คู่ปรปักษ์ ไปแก้แค้นคนที่ทำร้ายเรา ไม่ใช่ ไอ้คนทำร้ายเราคือคน แต่ผลที่ทำร้ายมันฝังลงที่ใจเรานี้ เวลาถอนมันถอนที่ใจเรานี้ ไอ้คนที่มันทำเรามันก็อยู่ในคุก อยู่ในตาราง อยู่ในบ้านเรือนของเขา ถ้าเขาไม่โดนกฎหมายตามเล่นงาน แต่ไอ้เวรกรรมที่มันฝังใจเรานี้ไง เราแก้ที่นี้

องค์สมเด็จพระสัมมาสัมพุทธเจ้าสอนแก้ที่ใจของเรานี้

ถ้าแก้ที่ใจของเรานี้ สิ่งที่มีปักเสียบกลางหัวใจใจ มันฝังใจมาๆ

พอฝังใจมา ก็ไปเดินตากฝน

พอมันเดินตากฝนๆ คนเดินจงกรม นั่งสมาธิภาวนานะ มันจะมีสติมีปัญญาไง เดินตากฝน คนที่เขาทำนาเขาทำกลางฝนทั้งนั้นนะ คนที่เขาออกประมง เวลาพายุมันมา เขาอยู่ท่ามกลางทะเล เขาตากฝนหมดนะ แต่เขาตากฝนเพื่อการประมง เขาตากฝนเพื่อการทำไร่ไถนา

ไอ้ของเราตากฝนด้วยการบริกรรมในหัวใจ เราตากฝนด้วยการพิจารณาจิตของเรา ปัญญามันถึงเกิดไง

แต่ไอ้พวกชาวไร่ชาวนาเขาก็ตากฝนของเขา เขาก็คอยดูว่าน้ำมันจะท่วมคันนาหรือไม่ท่วมคันนาแล้วเขาก็ต้องเปิดน้ำให้ไหลออกไป ไม่กักขังน้ำไว้ เดียวข้าวกล้าเขาจะตายหมด เห็นไหม สติปัญญาเขาส่งไปที่ต้นกล้า ส่งไปที่ต้นข้าว

ชาวประมงๆ ถ้าฝนมันตกนะ ถ้าเกิดพายุนะ ของในเรือที่มันหนักมันเบาไป เขาต้องผ่อน คลายเพื่อจะเอาตัวรอดของเขา เขาคิดแต่จะเอาตัวรอดนะ เขาคิดด้วยสติปัญญาเพื่อ ผลประโยชน์ในหน้าที่การงานของเขา

ไอ้เราเดินจงกรมๆ หน้าที่การงานของพระเิง หน้าที่การงานของนักปฏิบัติเิง เดินจงกรม ในทางจงกรม เวลาเดินจงกรมในทางจงกรมมีสติสัมปชัญญะของตน แล้วฝึกหัดใช้ปัญญาของ ตน

เวลาฝึกหัดปัญญา ปัญญาที่ไหลของมันไปเิง ไหลของมันไปโดยโลกียะ โดยกิเลสที่มัน ขับไล่ไปเิง ถ้ามีสติมีปัญญาขึ้นมา มันก็มีสติพื้นขึ้นมา พอพื้นขึ้นมา ถ้าจิตมันมีกำลังของมัน มันคิดของมันได้เิง

ฝนนี้เหมือนบาปกรรมที่เราเคยทำมา

มันเปรียบเทียบ เห็นใหม่ เวลาปัญญามันเกิด มันพลิกมันแปลง

พระในสมัยพุทธกาลนะ จะไปเฝ้าองค์สมเด็จพระสัมมาสัมพุทธเจ้าเพื่อให้องค์สมเด็จพระ สัมมาสัมพุทธเจ้าแก้ไข แก่จิตของคนที่มีติดขัด ไปถึงกุฎิขององค์สมเด็จพระสัมมาสัม พุทธเจ้า เกิดฝนตกท่าใหญ่เลย พอฝนท่าใหญ่ น้ำฝนมันเจ็งนองไปหมดเลย

แล้วฝนที่มันตกมามันจะผ่านชายคา มันตกมาถึงน้ำฝน มันเป็นจุดเป็นต่อม มันเป็นฟอง ขึ้นมา ยืนพิจารณา ยืนพิจารณา มันเป็นฟองมันก็แตกพับ! แตกพับ! ไอ้ฟองน้ำมันแตกเิง คิด น้อมเข้ามาในใจของตนเิง กิเลสในใจของตนที่จะไปถามพระพุทธาน์มันแตกโพละ! ไม่ขึ้นไป ถามพระพุทธาน์ กลับเลย

ถ้าสติปัญญามันเข้าด้ายเข้าเข็ม ถ้าสติปัญญาถ้ามันทวนกระแสดลับเข้าไปสู่ใจของตน สิ่งใด ธรรมะเป็นธรรมชาติๆ สรรพสิ่งนี้เป็นธรรมชาติ ถ้ามันมีสติมีปัญญา มันเทียบเคียงอย่าง นั้นจริงๆ

คนที่กำลังพิจารณานะ เห็นไปไม้หลุดจากขั้ว เออ! ไปไม้มันเกิดนะ มันเป็นใบอ่อน แล้ว มันก็แก่ของมัน พอถึงเวลามันก็ต้องร่วงจากใบของมัน เวลาไปไม้มันหลุดจากขั้วอย่างนี้ มัน น้อมเข้ามาในใจของตนได้ ถ้าคนมีสติมีปัญญา คนที่ฝึกหัดเิง

คนที่ไม่ฝึกหัด อย่างที่ว่านี่ เวลาถ้ามันคิด มันคิดแบบชาวนา มันก็คิดถึงการผันน้ำ การควบคุมการไขน้ำเข้านา ถ้าชาวประมง ชาวประมงเขาก็คิดถึงว่าเขาหาปลา สุดท้ายแล้วถ้ามันเกิดภัยพิบัติมา เขาต้องเอาเรือรอดพ้นจากพายุให้ได้ นี่คือปัญญาของคน

โลกก็ยะกับโลกุตตระ

โลกก็ยะ โลกก็ยะก็เรื่องโลกๆ เรื่องความคิดความเห็นของตน

ถ้าโลกุตตระ โลกุตตระมันต้องมีจิตที่สงบ วาง วางสิ่งที่กิเลสมันบังคับบงเหียนนะ กิเลสมันบังคับบงเหียนความคิดเลย มันบังคับจิตใจดวงนี้อยู่ในอำนาจของมันเลย ถ้ามันวาง วางคือสัมมาสมาธิใจ แล้วถ้ามันมีสติปัญญาขึ้นมา มันมีสติปัญญาของมันขึ้นมา แล้วสติปัญญาขึ้นมาแต่ละขั้นแต่ละตอน ถ้าแต่ละขั้นแต่ละตอนขึ้นมา มันก็เป็นปัญญาที่เข้ามาในใจของตน

“ทำให้ใจมันเห็นว่า ฝนห่าใหญ่เปรียบเหมือนบาปที่เราทำ ต่อให้ทำดีเท่าฟ้า ก็หาทางพ้นบาปเวอร์ไปไม่ จึงมีความมั่นใจว่า”

เวลาถ้ามันมีสติปัญญาขึ้นมา มันองอาจ มันกล้าหาญ มันทำอะไรก็ได้ แต่ของการประพฤติปฏิบัติเริ่มต้นจากปุถุชนคนหนา ปุถุชนคนหนาย่ำอยู่กับที่ ย่ำแล้วย่ำอีก ปฏิบัติล้มลุกคลุกคลานอย่างนี้ปุถุชน กัลยาณชน เวลาเราถล่นกรองหัวใจของเรา เราฝึกหัดปฏิบัติของเรา

เริ่มต้นปฏิบัติใหม่ปุถุชน ปุถุชนคนหนา หนาด้วยอะไร

ต้นหาความทะยานอยาก

ต้นหาความทะยานอยากคือสมุทัย ทุกข์ เหตุให้เกิดทุกข์

เหตุ เหตุให้เกิดทุกข์ เหตุให้เกิดความเจ็บช้ำน้ำใจ เหตุให้เราหันซ้ายหันขวา เหตุที่ให้เรามีเมตตา เหตุทั้งนั้นนะ มันเหตุให้เกิดทุกข์ใจ

ทุกข์ เหตุให้เกิดทุกข์ สิ่งที่เราต้นหาความทะยานอยากเห็นใหม่

นี่พูดถึงว่า ปุถุชนคนหนา เวลาพิจารณาไปแล้วนะ รูป รส กลิ่น เสียงเป็นปวงของมาร เป็นพวงดอกไม้แห่งมาร

เวลามันทุกข์มันยากขึ้นมาเกิดจากรูป รส กลิ่น เสียง ไม่เกิดจากอะไรหรอก เสียง คนนั้น
 ตีฉิ่งตีฉาบ คนนั้นกล่าวว่าร้าย รส รสชาติต้องการตามความปรารถนาของเรา รูป รส กลิ่น
 เสียงมันเป็นสิ่งเป็นต้นเหตุให้หัวใจมันฟุ้งซ่าน

เวลาฝึกหัดภาวนาๆ ก็พยายามหายใจเข้านี้ก็พุท หายใจออกนี้ก็โง่ ถ้ามันมีสติมี
 ปัญญา ปฏิบัติบ่อยครั้งเข้าๆ มันกลมกลืนกัน พอกลมกลืนกันมันเห็นโทษ เห็นโทษ ถ้าสติหยาบ
 ถ้าเราไม่ตั้งใจ ถ้าเราไม่ตั้งใจ เห็นไหม ล้มลุกคลุกคลาน ถ้าเราตั้งใจ ตั้งใจเกินไปมันก็เครียด

ฉะนั้น ตั้งสติไว้ แล้วพยายามฝึกหัดให้เป็นปัจจุบัน อย่าไปอดีตอนาคต อย่าไปคิดสิ่ง
 ยังไม่เกิดขึ้น อย่าไปคาดหมายสิ่งที่จะเป็นไป อยู่กับปัจจุบันของเรา

เราเกิดเป็นมนุษย์ เกิดมาพบพระพุทธศาสนา แค่นี้ใจในการปฏิบัติก็เป็นคนที่มีบุญ
 แล้ว แล้วสิ่งที่มีบุญ เราก็ฝึกหัดของเรา มีการกระทำของเรา แล้วประสบการณ์การประพฤติ
 ปฏิบัติ ปฏิบัติทำซ้ำทำซาก ทำฝึกหัดขึ้นมา

นักกีฬา นักกีฬาทุกประเภทนะ เวลาเขาฝึกหัดของเขา เขาต้องมีความคิดของเขา ใ้ที่
 เราทำความสงบของใจ ทำความสงบของใจเพราะให้จิตใจมันมีความคิด จิตใจมันมีกำลังของ
 มัน

ถ้ามีกำลังของมันนะ แล้วถ้ามีवासนาขึ้นมา มันยกขึ้นสู่วิปัสสนา ถ้ามันเห็นกาย เห็น
 เวทนา เห็นจิต เห็นธรรมตามความเป็นจริง การเห็นกายๆ ใจ จิตเป็นสัมมาสมาธิแล้วเห็นกาย
 มันเห็นกายโดยเป็นอริยสัจ โดยเป็นสัจจะเป็นความจริง

เวลาไปเห็นผี เห็นผีมันเรื่องจิตวิญญาณ มันไม่เกี่ยวกัน มันคนละเรื่องกัน

ถ้าการเห็นกายๆ การเห็นกายๆ ก็เห็นกายเจ้านี้แหละ ถ้าเห็นกายของเรา ถ้าเห็นกาย
 ของเรา ถ้ามีสัมมาสมาธิ กายนั้นมันจะคงที่ของมันได้

ถ้ากำลังไม่พอ เห็นกายแล้วมันไหลเหมือนภาพทีวีลั่นนะ นั่นแสดงว่ากำลังไม่พอ

แล้วถ้ามันไม่เห็นเลยละ

ส่วนใหญ่แล้วไม่เห็นเลย ไม่เห็นเลยก็รำพึง รำพึงคือนึกขึ้นมาจากสมาธิ จิตมีกำลังเป็นสมาธิแล้วรำพึงขึ้นมา นึกในสมาธิ

โดยธรรมชาติของเราเป็นปุถุชนคนหนาที่เราไม่เป็นสมาธิ มันไม่ต้องนึกหรืออก มันพุ่งชาน มันพุ่งชานตลอดเวลา แต่เวลาเป็นสมาธิแล้วเราต้องการสิ่งใด เรายำพึงขึ้น รำพึงขึ้นคือนึกต้นเหตุขึ้น นึกต้นเหตุขึ้นมาให้มันเกิดขึ้นมาให้ได้ ถ้าเกิดขึ้นมาไม่ได้ เราก็ปล่อย กลับมาทำสมาธิให้มันคงขึ้น แล้วถ้าจิตมันสงบแล้วฝึกหัดๆ

เพราะอะไร

เพราะ “ทำสมาธิๆ แล้วเมื่อไหร่จะได้ใช้ปัญญาละ เมื่อไหร่จะได้พิจารณาละ”

มันวิปัสสนึก มันไม่ใช่วิปัสสนา เอ็งไม่ต้องนึกมันก็ไหลอยู่แล้ว แล้วคนกว่าจะมีหลักฐาน จะมีพื้นฐานในการประพฤติปฏิบัติ ฝึกหัดของเราให้มันมีพื้นฐานก่อน ถ้าฝึกหัดไม่มีพื้นฐานได้ มันก็ฝึกหัดเพื่อบูชาองค์สมเด็จพระสัมมาสัมพุทธเจ้า ฝึกหัดเป็นบุญเป็นกุศลไป

แต่ถ้าจะเข้าไปสู่มรรคผลไป บุคคลคู่มือที่ ๑ คู่มือที่ ๒ คู่มือที่ ๓ คู่มือที่ ๔ อริยสัจมีหนึ่งเดียวเท่านั้นหนทางการกระทำ ทุกข์ เหตุให้เกิดทุกข์ ทุกข์ดับ วิธีการดับทุกข์ เวลาทุกข์มันดับ ดับด้วยมรรค ๘ ดับด้วยวิธีการ

แล้วมันดับอย่างไร

นี่พูดถึงการปฏิบัติต่อเนื่องไป

ฉะนั้นบอกว่า ถ้ามันมีสติมีปัญญาอย่างนี้ขึ้นมา เราก็มีความภูมิใจ ภูมิใจว่า ปัญญาในข้อคำถามมันเป็นสมบัติของผู้ถาม ผู้ถามเดินจงกรมตากฝน แล้วมันเปรียบเทียบกับเม็ดฝนเหมือนเม็ดบาป มันชำระล้างตัวเรา

แล้วถ้าคนทำบาปๆ คำถามไป

ถ้ามันเป็นบาปเป็นกรรม มันทำอะไรมาแล้วมันพ้นไปไม่ได้หรือ มันต้องเผชิญกับบาปกรรมของตนที่ทำมา มันยอมรับนะ มันยอมรับ

ถ้ามันไม่ยอมรับนะ “โอ้! เราโดนกลั่นแกล้ง คนอื่นทำแล้วไม่เห็นโดนเลย ใส้เราโดน”

นี่มันพลิกแล้ว มันพยายามพลิกออกมันไป ถ้าเป็นกิเลสนะ แต่ถ้าเป็นธรรมมันยอมรับ

ถ้าคนทำบาปมา มันไม่พ้นจากเม็ดฝนนี้ไปได้

เพราะเราอยู่ใต้ฟ้า ฝนตกแล้วต้องตกใส่ตัวเราแน่นอน มันเป็นบาปมันเป็นกรรม พ้นมันไปไม่ได้ พ้นมันไปไม่ได้ด้วยวัตถุประสงค์ แต่พ้นมันไปได้ด้วยธรรม ด้วยวิปัสสนาญาณ ด้วยการถอดการถอนใจ เวลามันถอดมันถอนแล้วมันโล่งหมดเลย แล้วกิเลสหาไม่เจอ

เวลาพระในสมัยพุทธกาลสิ้นกิเลส กิเลส เห็นไหม แม้แต่เจ้าชายสิทธัตถะจะสำเร็จเป็นองค์สมเด็จพระสัมมาสัมพุทธเจ้า พญามารดิ้นรนใคร่ครวญคร่ำครวญเลย

“เจ้าชายสิทธัตถะจะพ้นจากมือเราไป เจ้าชายสิทธัตถะจะพ้นจากมือเราไป”

ลูกสาว ๓ คน ความโลภ ความโกรธ ความหลง “พ่อ พ่อไม่ต้องหนักใจ เดี่ยวพวกดิฉันจะไปจัดการเองค่ะ เดี่ยวจะไปล่อลวงกลับมาอีกเหมือนเดิม”

นางตัณหา นางอรดีมาร่ำมาร่ำ มาเข้ามายวนพระพุทธรูปเจ้า

“นางตัณหา นางอรดี แม้แต่พ่อของเธอ เรือนยอดของเรือนสามหลัง เราได้หักลงแล้ว”
ใส่ลูกสาว ๓ คนไว้สาระ ถ้ามันถอดมันถอนแล้วนะ ถ้ามันถอดมันถอนได้จริงใจ พ้นหมดใจ

ใส่ที่ว่าเม็ดฝน เม็ดฝนที่มันจะตก บาปกรรมมันจะพ้นไม่ได้

พ้น พ้นต่อเมื่อไม่มีจำเลย ไม่มีภวาสวะ ไม่มีสถานที่ให้ใครลงโทษ เพราะพ้นจากภวาสวะคือภพ จิตเดิมแท้นี้ส่องใส จิตเดิมแท้นี้หมองไปด้วยอุปกิเลส จิตเดิมแท้นี้ส่องใสๆ นั่นนะ ตัวภวาสวะ นั่นคือตัวภพ นั่นแหละคือตัวอวิชชา ได้พลิกฟ้าคว่ำดินแล้ว จบ มารมันจะไปหาใคร

ฉะนั้น พระในสมัยพุทธกาลเวลาสำเร็จเป็นพระอรหันต์ มารเดือดร้อนดิ้นรนค้นคว้าใหญ่เลย

องค์สมเด็จพระสัมมาสัมพุทธเจ้าบอก “มาร เธอไม่ต้องเดือดร้อน เธอหาไม่เจอหรอก”

เพราะไม่มีภวาสวะ ไม่มีที่ ไม่มีตัวตนให้เชิงได้จับต้อง ไม่มีสิ่งใดที่ให้เชิงกำหนดได้ ไม่มี
พิภคใด ๆ ทั้งสิ้น กำหนดไม่ได้ หาไม่เจอ มารหาไม่เจอ

ฉะนั้น พ้นจากบาปใหม่

พ้นแน่นอน พ้นได้โดยธรรม

แต่ถ้าเป็นผลของวิญญะ กุสลา ธมฺมา อกุสลา ธมฺมา ทำดีได้ดี ทำชั่วได้ชั่ว ทำดีได้ดี ทำ
ชั่วได้ชั่ว เพราะเราเวียนว่ายตายเกิดในวิญญะ เราอยู่ในอำนาจของกิเลส เราก็ต้อง ไม่ใช่ว่า
ยอมรับหรือทอน หนีไม่พ้น

ถ้าเป็นเวรเป็นกรรม เศษของกรรม พระโมคคัลลณะเป็นอัครสาวกเบื้องซ้าย มีฤทธิ์มาก
เหาะเหินเดินฟ้าทั้งนั้นนะ แล้วมันเป็นเรื่องกรรมไง นี่ผลของวิญญะ

พวกลัทธิต่างๆ เขาต้องการจึงจะทำลายพระพุทธศาสนา จะต้องทำลาย
พระพุทธศาสนา จะต้องตัดกำลังของพระพุทธศาสนาศาสนา ก่อน จะทำอะไร ก็ต้องกำจัด
พระโมคคัลลณะ เพราะพระโมคคัลลณะมีฤทธิ์มีเดชมาก ไปสวรรค์ ไปสิ่งใดมาก็มารายงาน
องค์สมเด็จพระสัมมาสัมพุทธเจ้าที่นครราชคฤห์

องค์สมเด็จพระสัมมาสัมพุทธเจ้าบอก จริงๆ ศาสนานี้รุ่งเรืองมาก ลัทธิต่างๆ จึง
ทำลายพระพุทธศาสนา ต้องตัดกำลังของพระพุทธศาสนาด้วยการฆ่าพระโมคคัลลณะ เขาก็
ไปจ้างนักเลงตามฆ่าๆ

พระอรหันต์รู้หมดนะ มาครั้งที่หนึ่งก็เหาะหนี มาครั้งที่สองก็เหาะหนี พอมาอีก เอ๊ะ! นี้
มันคืออะไร อ้อ! กรรมเก่า

นี่ไง เมื่อดนของบาปที่มันเคยทำไว้ในอดีตชาติกาลนานโพ้นนั้น พระโมคคัลลณะท่าน
เป็นลูกของนางพราหมณ์คนหนึ่ง พราหมณ์นั้นเป็นพราหมณ์ตาบอดมีลูกชายคนหนึ่ง ก็อยาก
ให้ลูกชายมีครอบครัว

ไอ้ลูกชายก็รักแม่มาก มันไม่ยอมมีๆ ไอ้แม่ก็บอกว่าอยากให้ครอบครัวมันคง ก็ไปขอ
ผู้หญิงให้กับลูกชายของตนไง

พอขอผู้หญิงมา ผู้หญิง เห็นไหม แม่ตาบอด เวลาสามีไปไร่ไปสวน ก็เอาข้าวไปหว่านไว้ บอกว่าแม่ตาบอดทำสกปรกโสโครก ทำซ้ำแล้วซ้ำเล่า จนพระโมคคัลลานะก็เอนเอียงไป เหมือนกันนะ

สุดท้ายอย่างนั้นตกลงกันว่าเอาแม่ไปส่งให้ญาติเลี้ยงก็แล้วกัน ใส่เกวียนไปส่ง สุดท้ายกลางทางก็บอกว่า “ไอ้โจรมา ไอ้โจรมา” แล้วก็โดดลงไป ปลอมเป็นโจรขึ้นมา มาทูปไป

พอทูป แม่บอกลูกว่า “หนีไปนะ โจรมันมา โจรมันมา”

ขนาดแม่โดนทูปแม้อย่างหวงเราเลย มันได้สติ

“ไอ้โจรถอย”

มันก็ถอยไปนะ แล้วลูกชายก็กลับมา กลับมาก็เอาแม่กลับบ้าน ตาย แม่ตายซะ

ผลของการที่ว้ากภรรยามากกว่าแม่ไป ตกนรกอเวจีขุมนรก จนพ้นจากเวรจากกรรม ขึ้นมา มาเกิดเป็นมนุษย์ไป สร้างอานาจวาสนามา ปรารถนาเป็นอัครสาวกเบื้องซ้ายพร้อมกับ พระสารีบุตรไป ถึงที่สุดท่านได้ใช้เวรใช้กรรมหมดสิ้นแล้ว แล้วมาประพฤติปฏิบัติ เห็นไหม

ผลของเมียดปน เม็ดบาป เป็นพระอรหันต์นะ รู้หมด แต่เศษกรรมมันมาถึง แล้วเรื่องเขา จึงทำลายพระพุทธศาสนาไป นี่ผลของวิภูฏะ ผลของมันมาจวบกันพอเหมาะพอดีไป สุดท้ายแล้วครั้งที่ ๓ ไม่ไปไหนแล้ว ให้เขาทูปตาย

เศษเวรเศษกรรม เห็นไหม ให้เขาทูป ให้เขาทูปร่างกายไป แต่พระอรหันต์จิตใจไม่หวั่นไหว ทูปจิตใจนั้นไม่ได้ เพราะไม่มีภวาสวะ ไม่มีภพ ไม่มีสอุปาทิเสสนิพพาน

พระอรหันต์ที่ยังดำรงชีวิตอยู่มีเศษ เศษคือร่างกาย เศษคือธาตุ ๔ และขันธ์ ๕ แต่คุณธรรมนั้นมันอยู่ลึกกว่า

เพราะขันธ์ ขันธ์ทุกคนก็มีเหมือนกัน ปุถุชนก็มี มนุษย์ก็มี พระอรหันต์ก็มี แต่ของพระอรหันต์เป็น ภาวา หเว ปรญจกฺขนฺธา ขันธ์เป็นภาระหน้าที่ควบคุมดูแล เหมือนองค์สมเด็จพระสัมมาสัมพุทธเจ้า ๔๕ ปีที่เทศนาว่ากรรมมานี้ นั่นนะสอุปาทิเสสนิพพาน คือพระอรหันต์ องค์สมเด็จพระสัมมาสัมพุทธเจ้าที่ยังดำรงชีวิตอยู่อีก ๔๕ ปี

แต่พอทิ้งเศษ ทิ้งร่างกาย ทิ้งธาตุขันธ์ อนุภาติเสสนิพพานที่ไม่มี จบเลย มารค้นอย่างไร
ก็ไม่เจอ ค้นอย่างไรก็ได้ ทั้งๆ ที่เขาเป็นเจ้าของจักร นี่เวลาพญามาร

นี่ก็เหมือนกัน เวลาเขาทุบตายแล้ว นี่พูดถึงว่าบาปกรรมๆ

ฉะนั้น สิ่งที่ว่าบาปกรรมที่เราจะพ้นไม่ได้

ได้ ได้ด้วยธรรม มีศีลธรรม มีคุณงามความดี เราปฏิบัติของเรา

ฉะนั้น ใ้ฉันทำความเข้าใจเฉยๆ

เขาบอกว่า “แล้วเกิดปีติสว่างเบิกบาน น้ำตาไหล แต่จิตยังเห็นกามราคะ ขอแนวทางการปฏิบัติครับ”

แต่จิตยังเห็น ถ้ากิเลสยังมีอยู่ มันมีทั้งสิ้น ถ้ากิเลสมันมีอยู่นะ สิ่งที่มีอยู่ในหัวใจของตน
ถ้าเราตั้งใจของเรา เราทำของเรา มันเป็นความจริงของเรา ถ้าเป็นความจริงของเรา เราฝึกหัด
ของเราเพื่อประโยชน์กับเราเนาะ

นี่พูดถึงว่าเดินตากฝน จบ

ถาม : ข้อ ๒๙๕๒. เรื่อง “ขอแสงสว่างนำทางปฏิบัติ”

วันที่ ๑๖ เดือน ๔ ปี ๒๕๖๖ ตอน ๑๙.๐๐-๒๑.๐๐ เดินจงกรม จิตเข้าไปเห็นร่างกาย
กำลังเน่าเปื่อย แล้วจิตทวนเข้ามาเห็นกิเลสเป็นบ่อเกิดกรรม เกิดภพเกิดชาติ แล้วเห็นภพชาติ
ดับลง ชรา มรณะ ไม่มีผลกระทบอะไรที่จะทุกข์อีก แล้วเกิดจิตสว่างเบิกบาน ปีติ น้ำตาไหล แต่
จิตยังเห็นกามราคะ ขอแนวทางการปฏิบัติครับ

ตอบ : “จิตเดินจงกรมเข้าไปเห็นร่างกายเน่าเปื่อย แล้วจิตทวนทวนเข้าไปเห็นกิเลสเป็น
บ่อเกิดแห่งภพชาติ”

กรณีอย่างนี้ ในแนวทางการประพฤติปฏิบัติเนะ ถ้าแนวทางการประพฤติปฏิบัติ จิตเข้าไปเห็น
ร่างกายที่เน่าเปื่อย ถ้าเน่าเปื่อย เน่าเปื่อยแล้วมันปล่อยวางใหม่ เน่าเปื่อยแล้วมันปล่อยวางแล้ว
ปล่อยวางก็คือปล่อยวาง ตังคปหาน

ถ้ามันเน่าเปื่อย มันแปรสภาพของมันอย่างไร

เวลาถ้ามันแปรสภาพนะ กายเป็นกาย จิตเป็นจิต ทุกข์เป็นทุกข์

แล้วเวลากายเป็นกาย จิตเป็นจิต ทุกข์เป็นทุกข์ แล้วจิตที่มันรวมลง มันรวมลงอย่างไร

ถ้ามันรวมลงนะ นี่ไง เวลาในวงกรรมฐานไง เวลาหลวงตาพระมหาบัวเวลาท่านว่า มันไม่มีขณะ มันไม่มีขณะ

เวลาถ้าไม่มีขณะ นี่คือมันดับทุกข์ไง ทุกข์ เหตุให้เกิดทุกข์ ทุกข์ดับ วิธีการดับทุกข์ไง วิธีการดับทุกข์ ถ้ามันดับทุกข์ มันดับทุกข์แล้วมันเหลืออะไร

ถ้ากายมันเน่าเปื่อย เน่าเปื่อยแล้วมันเป็นไตรลักษณ์ พอมันเป็นไตรลักษณ์แล้วมันปล่อยวางๆ ปล่อยวางคือปล่อยวาง แต่ถ้ามันสมุจเฉทปหาน เวลามันขาดตั้งแขนขาด ถ้าตั้งแขนขาด นั่นเป็นกรณีหนึ่งไง

แล้วถ้าจิตมันทวนเข้าไปเห็นกิเลสเป็นบ่อเกิดแห่งภพแห่งชาติ ถ้าจิตทวนเข้าไปเห็นกิเลสเป็นบ่อเกิดแห่งภพแห่งชาติ เห็นภพเห็นชาติมันดับลง เห็นชรา เห็นมรณะ ไม่มีผลกระทบอะไรที่จะทุกข์อีก แล้วเกิดจิตเบิกบาน ปีติ น้ำตาไหล

นี่เวลาธรรมมันเกิดๆ มันได้ทั้งนั้นนะ เห็นใหม่ เวลาปีตินะ ปีติของคนที่มีคุณสมบัติที่มีอำนาจวาสนา มันรู้อดีตชาติเลย มันรู้มันเห็นนะ เพราะปีติมันกว้างขวางมาก แล้วถ้าปีติของคนที่ไม่โดยปกติธรรมดา มันก็แค่ซาบซ่าน แคร์ับรู้ แค่ว่าถ้ามันเป็นปีตินะ น้ำตาไหลพราก น้ำตาไหลพราก น้ำตาไหลพรากมันก็น้ำตาไหลด้วยความกระตุ้นของธาตุของขันธ์

แต่จิตยังเห็นกามราคะๆ

ถ้าจิตเห็นกามราคะนะ คำถามนี้เขาไม่ถามเลย ก็มันเห็นแล้ว ก็มันเห็นมันก็ต้องจับสิ ถ้าเห็นกามราคะ

กามราคะ หลวงตาเวลากายกับจิตแยกออกจากกัน ดิสดสมาธิ ๕ ปีก็นี่แหละ จะเข้าไปเห็นกามราคะ แล้วมันเห็นอย่างไร

แต่ถ้าเห็นกามราคะนะ ขนพองสยงเกล้า ถ้าเห็นกามราคะนะ เห็นกามราคะก็เห็นสติ
ปฏิฐาน ๔ ตามความเป็นจริง

บุคคลคู่ที่ ๑ ถ้าเห็นสติปฏิฐาน ๔ เห็นสติปฏิฐาน ๔ ก็สักรายทิวฐิติ วิจิตรจณา สีสัพพตป
รามาส ถ้ามีสติมีปัญญาแก้ไขของเรา พิจารณาแล้วเวลามันดับทุกข์ เวลาขณะมันสมุจเฉท
ปหาน นี่ไง บุคคลคู่ที่ ๑

แล้วถ้าพิจารณาไป พิจารณากาย เวทนา จิต ธรรม ถ้าถึงที่สุดแล้วเวลามันขาด กายกับ
จิตนี้แยกเลย นี่เป็นบุคคลคู่ที่ ๒

แล้วถ้าบุคคลคู่ที่ ๓ นี่ไง ที่มันจะเข้าไปเห็นกามราคะ แต่เวลากายกับจิตมันแยกจากกัน
สิ่งที่มันจะเข้าไปสู่เห็นกามราคะมันแสนยาก แล้วมันแสนยาก เห็นเองก็ไม่ได้ จะให้คนอื่นชี้นำ
อย่างไรก็ต้องพยายามขวนขวายของตน แล้วถ้ามันเป็นจริงเป็นจังขึ้นมา ถ้ามันขวนขวายเห็น
ตามความเป็นจริงของตนนะ จากสติเป็นมหาสติ

มหาสติเพราะอะไร

เพราะมันระยะจิตกับขันธ์ สิ่งที่มีมันกระทบกัน ระยะห่างมันน้อยลง มันไวขึ้น

แต่ถ้ามันเป็นสามัญญสำนึกเราเนี่ย ความรู้สึกนึกคิดนี้ ระยะห่าง ๕๐๐ เมตรนู่นนะ มันยัง
จับไม่ได้เลย นี่พูดถึงหยาบละเอียด เวลามันแตกต่างกัน แตกต่างกันอย่างนี้

ฉะนั้นบอกว่า ถ้ามันเห็นกามราคะ

ถ้าเห็น เห็นก็จับ

อันนี้ตอบตามตัวหนังสือ ถ้าเห็น ถ้าเห็นก็จับสิ ถ้าเห็นกามราคะก็จับกามราคะ

ถ้ามันจับกามราคะได้ กามราคะ กามฉันทะ ถ้าไม่มีกามฉันทะ มันจะไม่มีกามราคะ

กามฉันทะคืออะไร

คือพอใจไง เราพอใจอารมณ์ของเรา เราพอใจในตัวของเรา พอเราพอใจในตัวของเรา
มันก็มีคู่ง คู่ก็ออกมาเป็นเรื่องกามราคะไง ถ้ามันเป็นข้อเท็จจริง

ถ้ามันไม่เป็นข้อเท็จจริง ทำความสงบของใจเข้ามา

ถ้าเป็นกรณีอย่างนี้ ถ้าบุคคล คำถามนี้ถ้ามาถามเราโดยส่วนตัว เราจะบอกว่าให้ทำ
ความสงบ สิ่งที่ทำมาๆ มันเป็นประจำการณของผู้ที่ประพฤติปฏิบัติ แต่ถ้าเราจะเอาข้อเท็จจริง
ศีล สมาธิ ปัญญา

ถ้ามันไม่มีสมาธิ มันไม่มีพื้นฐาน มันไม่มีกำลังพอ จับต้องอะไรไม่ได้ ถ้าจับต้องอะไร
ไม่ได้ เวลาสิ่งที่มันเกิดขึ้น มันเกิดขึ้นโดยโลกีย์ปัญญา โดยสติ โดยปัญญา โดยจิตตมยปัญญา
มันโดยจินตนาการ โดยความรู้ความเห็น แต่อิงใจ ความรู้สึกนึกคิดของเราอิงธรรมะไป พอลิง
ธรรมะไปมันก็ไหลไปเลยใจ แล้วไหลไปเลย มันก็ไม่มีขั้นไม่มีตอน ไม่มีต้นทาง ท่ามกลาง ถึง
ที่สุด ไม่มีต้นทาง ท่ามกลาง ถึงที่สุด ไม่มีการกระทำ ไม่มีความเป็นจริงใจ

ถ้ามีความเป็นจริงนะ กลับมาพุทโธอย่างเดียว

กลับมาพุทโธๆ ให้จิตมันสงบ ให้สงบแล้วให้ลงสู่สมาธิ พอลงสู่สมาธิแล้ว ถ้ามันลงสู่
สมาธิทั้งหมด โอ้โฮ! สมาธิมันดีกว่าเห็นภพเห็นชาติอีก สมาธิมันดีกว่าทุกๆ อย่างเลย

มีหลายๆ คนมาก เขาบอกว่าเวลาเขาปฏิบัติไปได้อนาคามี

เราบอกว่า จะได้อนาคามี จะได้สิ่งใดก็เป็นสมบัติของส่วนตน เราให้ทำความสงบของใจ
เข้ามา

พอใจมันสงบขึ้นมาโดยตามข้อเท็จจริงเป็นสมาธินะ “สมาธิหลวงพ่อดีกว่าอนาคามีอีก”

แสดงว่าอนาคามีนั้นของหลอก ตัวสมาธิต่างหากมันลบล้างหมดเลย ลบล้างความหลง
ผิด

ไม่มีสัมมาสมาธินะไม่มีหรอก จิตไม่มีกำลัง มันไขว้เขวแล้วหลงผิดไปทั้งนั้น

แต่ถ้ามันกลับมาตั้งหลักได้ สมถกรรมฐาน วิปัสสนากรรมฐาน มันถึงหายใจเข้านี้พุท
หายใจออกนี้โก เออสมถกรรมฐาน เอาความตั้งมั่นของเราให้ได้ก่อน ถ้าตั้งมั่นได้แล้ว จิตต
ภาวนา จิตของเราสมบูรณ์แบบแล้วจิตของเรายกขึ้นสู่วิปัสสนา

จิตของเราไม่สมบูรณ์แบบ ให้กิเลสมันชักจูงไปนะ มันเป็นจินตนาการไปไง มันรู้มันเห็นไปหมดนะ

เห็นร่างกายเน่าเปื่อย

คำว่า “เห็นว่าเน่าเปื่อย” เวลาคนที่เขาไปเจอประสบอุบัติเหตุนะ เห็นซากศพอยู่เต็มไปหมดนะ ไล่ในต่างๆ มากองหมด เขากินเนื้อไม่ได้เป็นปีๆ เลย มันจะขย้อน มันจะอ้วก เห็นไหม เห็นแบบโลกเห็นอย่างนั้น

คนนักปฏิบัตินะ เวลานั้นสมาธิไปๆ พอไปเห็นกายของตน มันอ้วกแตกอ้วกแตก

โลกๆ ทั้งนั้นนะ ไม่จริงหรอก

แต่ถ้ามันเป็นธรรม พอจิตมันสงบแล้วถ้ามันเห็นกายของมันนะ มันเป็นภาวนามย ปัญญา ปัญญาที่มันรวดเร็วเท่าทัน แล้วมันน้อมนำไปให้แปรสภาพ พับ! พับ! พับ! เลยนะ พับ! พับ! พับ! ด้วยกำลังของสมาธิ มันจะแปรสภาพเลย พับ! พับ! พับ!

แล้วไม่ใช่พับ! พับ! แบบลุ่มหลงนะ ไม่ใช่พับ! พับ! แบบว่าไม่รู้อะไรนะ

ตื่นโพลงเลยละ มันปลุกเราหัวใจตื่นขึ้นตื่นบานตลอด มันตามรู้ตามเห็น นี่ไง เวลาจักรมันเคลื่อนไถ ปัญญามันเคลื่อน มันจะเห็นของมัน

พิจารณากายนี้แหละ เจโตวิมุตติ ถ้าจิตสงบแล้วพิจารณากาย พิจารณาไปแล้วให้มันเป็นไตรลักษณ์ไป มันจะเน่าเปื่อย เน่าอย่างไร แปรสภาพจากเนื้อสดเป็นเนื้อเปื่อยอย่างไร เนื้อที่พุงองแล้วย่อยสลายอย่างไร แล้วมันเหลืออะไร

เพราะมันไม่ใช่พิจารณาครั้งเดียวแล้วมันจะได้ พิจารณารั้งนี้ไป ถ้ากำลังมันส่งขึ้นมาโดยสัมมาสมาธิ มันจะรู้มันจะเห็น มันจะเปลี่ยนแปลงของมันตลอด มันจะแปรสภาพ แล้วถ้าสมาธิมันไม่เท่าทันนะ มันหยุดแค่นั้นนะ

พิจารณามาตลอดเลย มันจะต้องแปรสภาพต่อไป มันไม่ไป มันหยุดก็อย่างนั้นนะ แล้วคนไม่เป็นหันซ้ายหันขวา

ถ้าคนเป็นนะ เออ! คราวนี้เราเซ็นหรือเราปฏิบัติมาได้ระดับนี้แล้วมันไปต่อไม่ได้ เหมือนรถน้ำมันหมด เราจอด ปล่อย กลับมาเติมน้ำมัน กลับมาทำความสะอาดของใจ แล้วถ้ารถเราเติมน้ำมัน เซ็กรถเรียบร้อย ออกลุยต่อ เต็มที่ ไปเลย

ทำอย่างนี้ซ้ำแล้วซ้ำเล่า นี่คือการพิจารณากาย นี่คือการพิจารณากายโดยเจโตวิมุตตินะ

การพิจารณากายโดยปัญญาวิมุตติ มันไม่เห็นกาย ไม่เห็นสภาพอย่างนี้ มันเห็นด้วยปัญญา ปัญญามันจะเทียบเคียงได้เลยว่า ร่างกายของมนุษย์เกิดมา เกิดในไข่ ในครรภ์ ในน้ำ ครำ ในโอปปาทิกะ กำเนิดแล้วมันมีอาหารอย่างไร มันพิจารณาของมันไปอย่างไร ถ้ามันมีอาหารแล้วมันจะเติบโตอย่างไร ถ้าอาหารมันผิด มันเป็นพิษ มันจะเน่า มันจะเปื่อย มันจะเป็นพิษภัยอย่างไร นี่ถ้าเป็นปัญญาวิมุตติ ปัญญามันจะพิจารณาของมันไป พิจารณากายนี้แหละ พิจารณาเรื่องกาย ใช้ปัญญาพิจารณาเรื่องกาย

นี่พูดถึงว่า ถ้ากายมันเน่าเปื่อย

ถ้ามันเน่าเปื่อยจริงใจ เพราะนี่เป็นคำถามใจ

“จิตเดินจงกรมจนเข้าไปเห็นร่างกายเน่าเปื่อย แล้วจิตรวมเข้าไปเห็นกิเลสเป็นบ่อเกิด”

ไอ้ที่กระโดด ถ้าเป็นวิธานิพนธ์มันก็ไม่ต่อเนื่องกัน มันเป็นคนละหัวข้อ ถ้ามันเป็นหัวข้อ มันจะต่อเนื่องกันได้ไหม มันต่อเนื่องกันไม่ได้ คำถามนี้มันสะตูดหมดเลย

แต่เวลาถามมันถามเข้มข้นใจ ถามเรื่องภพเรื่องชาติ ถามเรื่องสิ่งที่ว่าการข้ามภพข้ามชาติ เห็นภพเห็นชาติดับลง

ดับลงนี้มันเป็นปัญญาอบรมสมาธิ เห็นไหม สิ่งที่เราเกิดมาเวียนว่ายตายเกิดในวัฏฏะ เกิด แก่ เจ็บ ตาย มันเรื่องธรรมดา เห็นภพเห็นชาติก็เห็นหมด ทางการแพทย์กำหนดได้เลย ถ้าเวลาเขาตรวจแล้ว ซีวิตอีก ๖ เดือนตาย นี่เขาก็รู้ว่าเกิดตายเหมือนกัน แต่การเกิดตายด้วยความเจ็บไข้ได้ป่วย ด้วยจิตดวงนั้น ด้วยจิตของผู้ป่วย ไม่ได้ด้วยจิตหมอ หมอพยากรณ์คนอื่นได้ แต่หมอพยากรณ์ตัวเองไม่ได้

นี่ก็เหมือนกัน นักปฏิบัติพยากรณ์ไปเห็นภพเห็นชาติดับหมด ชรา มรณะ ดับหมด

ดับอะไร

เวลามันผ่านไป แล้ว วันและเวลา เวลาและสายน้ำผ่านไปแล้วมันไม่กลับมา มันก็เป็นธรรมชาติของมัน

นี่คำถามไ้ คำถามเขาถามมาอย่างนี้ไ้ แล้วเขาถามมาอย่างนี้ไ้แล้ว เพราะว่ามันไม่ต่อเนื่อง แล้วมันไม่เป็นสัจจะเป็นความจริง ถ้ามันไม่เป็นสัจจะเป็นความจริง อันนั้นมันเป็นที่คำถาม

ฉะนั้น สิ่งที่ว่าเวลาน้ำตาไหลพราก

น้ำตาไหลพรากได้ทั้งนั้นนะ ดูหนัง ดูละคร ซาบซึ้ง ฟังเพลงก็น้ำตาไหล เราประพาศิปฏิบัติขึ้นมาแล้วมันสะท้อนใจ เราก็้ำน้ำตาไหล มันก็เป็นคุณสมบัติของจิตดวงนั้นว่าจิตเข้มแข็งจิตอ่อนแอขนาดไหน

น้ำตาที่ระสม น้ำตาที่ทุกข์ที่ยาก น้ำตา คนที่เวียนว่ายตายเกิดในวัฏฏะไม่เป็นญาติเป็นพี่เป็นน้องกันไม่มี คนที่เกิดกับที่ตาย น้ำตาแต่ละภพแต่ละชาติเก็บไว้มันมากกว่ามหาสมุทรนี้อีก การเวียนว่ายตายเกิดในวัฏฏะมันไม่มีต้นไม่มีปลายมากมายมหาศาลอยู่แล้ว

ถ้า้ำน้ำตา เวลาน้ำตาของเวลาเกิดธรรมสังเวชไ้ เวลาเกิดเป็นธรรม เกิดความสังเวช กระเทือนหัวใจมาก น้ำตาก็ไหลเหมือนกัน

แล้วเวลาครูบาอาจารย์ที่ท่านปฏิบัติขึ้นมา เวลาสะท้อนหัวใจถึงที่สุดน้ำตาไหลพรากชำระล้างภพล้างชาติ

ไ้้น้ำตาที่มันมีอนุสัย น้ำตาที่มันมีกิเลสค้นหาความทะยานอยากมันเจ็บปอยู่

น้ำตาก็ือน้ำตาไ้ ถ้ามันเป็นความสะท้อนใจก็สะท้อนใจ แต่ถ้ามันเป็นสัจจะเป็นความจริง อริยสัจมีหนึ่งเดียว ทุกข์ เหตุให้เกิดทุกข์ ทุกข์ดับ นิโรธ ดับทุกข์ตามความเป็นจริง มันถึงเป็นขั้นเป็นตอน นี้พูดถึงขั้นตอนในการประพาศิปฏิบัติ

แต่ถ้าขั้นตอนว่า เห็นร่างกายมันเนาเปื่อย จิตมันเข้าไปเห็นกิเลส เห็นเป็นบ่อเกิด เห็นภพเห็นชาติ แล้วก็เห็นมันดับหมดเลย

เราใช้ปัญญาอบรมสมาธิทบทวนปมในใจของตน มันก็เป็นแบบนี้ รู้เท่าทันแล้วก็ปล่อย ปล่อยแล้วก็ขึ้นบาน นี่ก็โลกียะ โลกียะคือเรามีสติมีปัญญาแล้วทบทวนด้วยธรรมะขององค์ สมเด็จพระสัมมาสัมพุทธเจ้า เลยเป็นปัญญาอบรมสมาธิ เพราะมันยังไม่มีสมาธิไง เวลา ปัญญาอบรมสมาธิ เพราะมันเป็นสมาธิใจ แต่ตัวเองเข้าใจผิดว่าเป็นมรรคเป็นผลไป

ถ้าเป็นมรรคเป็นผล มันแทงทะลุหมดนะ

พระอรหันต์ การเวียนว่ายตายเกิดในวัฏฏะ ถ้าแข็งยังสงสัยในวัฏฏะ แข็งเป็นพระอรหันต์ ไม่ได้ แข็งสิ้นกิเลสไม่ได้

แม้แต่โสดาบันก็รู้แล้ว โสดาบันอีก ๗ ชาติ มันรู้หมด รู้ในความรู้ของตน การพิจารณา กาย ถ้ามันปล่อยกายได้ กายเป็นกาย จิตเป็นจิต ทุกข์เป็นทุกข์ มันเข้าใจเรื่องนี้แล้ว มันเข้าใจ เรื่องเกิดอีก ๗ ชาติ แล้วถ้ามันไป มันไปมันไม่เกิดกามภพ แล้วถ้าถึงที่สุดแล้วมันทำลายภพ ทำลายชาติแล้ว ไม่เกิดอีกในวัฏฏะนี้เลย นั่นผลของการปฏิบัติ

ที่นี้ผู้ถามก็ถามมาด้วยความรู้ความเห็นของตน แต่เราตอบแล้วเราเห็นว่ามันกระโดด ซ้ำไปซ้ำมา มันกระโดดซ้ำไปซ้ำมา มันก็เหมือนว่าธรรมเกิด สัมผัส เกิดเป็นมรรคเป็น ตอน เป็นเรื่องที่มีมันจะรู้จะเห็นไง นี่มันก็เป็นความเข้าใจของตน

แต่ถ้าเป็นสัจจะเป็นความจริง มันจะต้องทุกข์ เหตุให้เกิดทุกข์ ทุกข์ดับ วิธีการดับทุกข์ มันเป็นสัจจะเป็นความจริง แล้วถ้ามันเป็นสัจจะเป็นความจริง เป็นปัจเจกตั้ง เป็นสันติภูมิ โภ เวลากิเลสขาดตั้งแขนขาด ไม่ใช่ความเห็น

ถ้าความเห็นอย่างนี้ ความรู้ความเห็นอย่างนี้มันไม่มีเหตุมีผลไป

ธรรมทั้งหลายมาแต่เหตุ มันต้องเหตุผลสมบุรณ์ ถ้ามันเหตุผลสมบุรณ์ เราจะทบทวน เหตุผลของเราเอง เอวัง